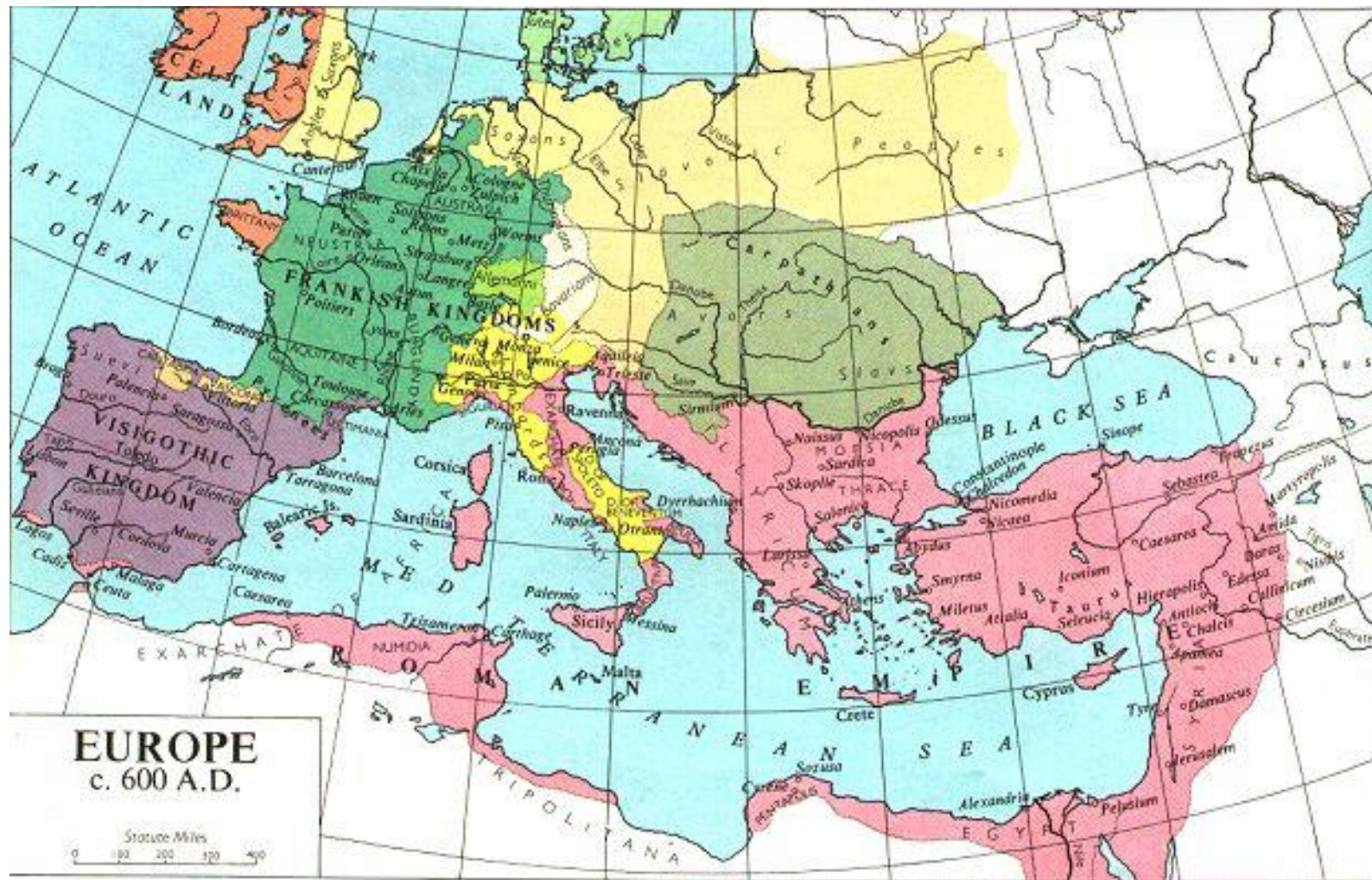

Hrvatska kulturna i politička povijest

9.-10. STOLJEĆE

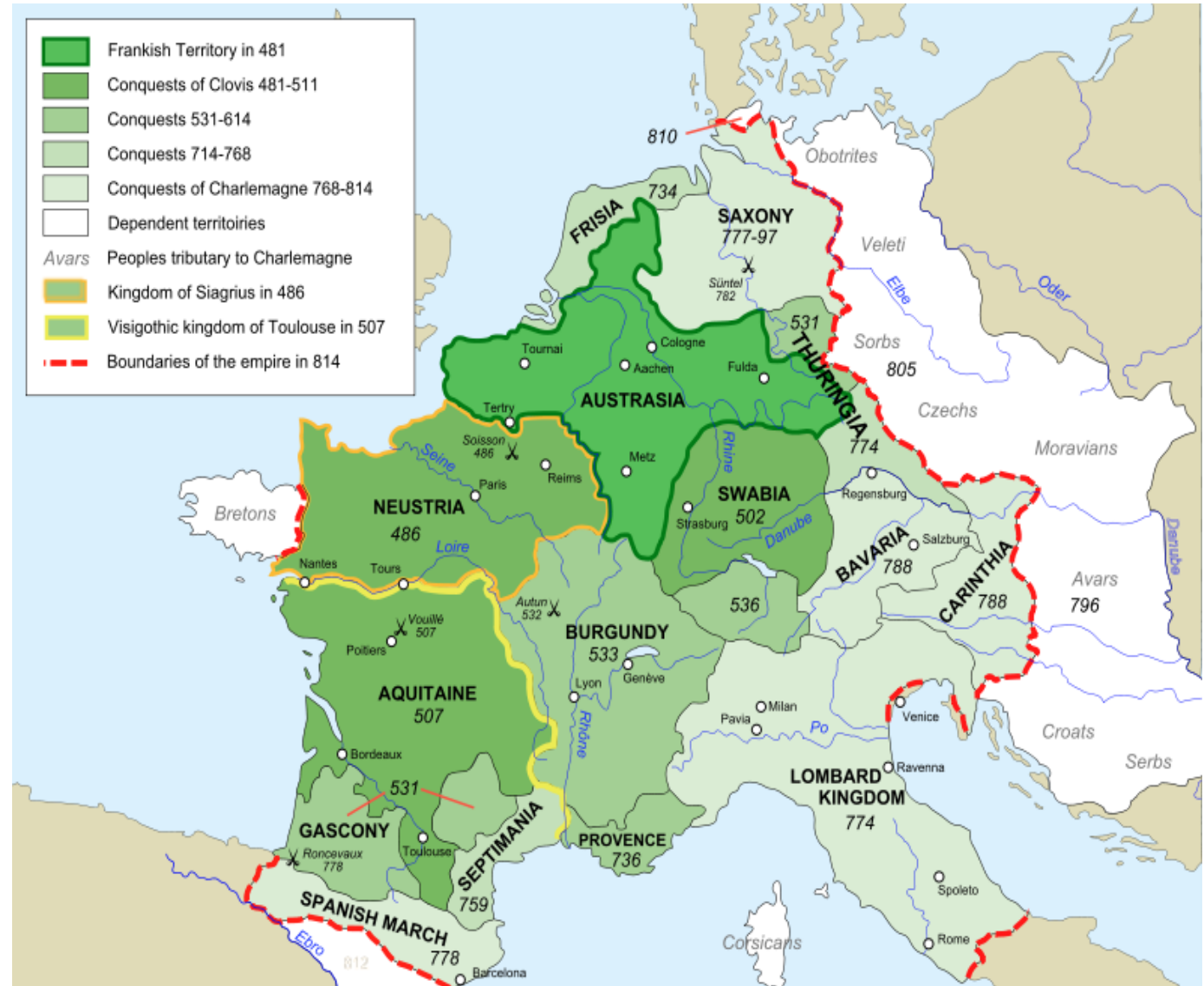
Najstariji spomeni hrvatskih krajeva

1. U izvorima Papinske kurije (kurija = dvor)
2. U kronikama i diplomatskoj građi nastaloj na franačkom dvoru za vrijeme kralja i cara Karla Velikog

Teritorij
Franačkog
kraljevstva (od
800. carstva)

za vrijeme
Karla Velikog

Vladavina kneza Branimira

Nalazimo pisma koja je papa Ivan VIII. uputio hrvatskim crkvenim odličnicima i knezu Branimiru (879.-892.)

Najpoznatije pismo od 7. lipnja 879.

Papa daje blagoslov knezu Branimiru, njegovom narodu i zemlji kojom vlada

his usq̃ conthausione munia p̃ceptis
dignat̃ d̃ñs possit̃ sicut̃ defette
obsequia debitaq̃ p̃soluere laudes.
O p̃carum sc̃iam̃ usq̃ in x̃po bene ua
lete. DATA ISVS IVNAS INDIC̃.
DILEE TOFILIO BRANIMIR.
Regēnat̃ nobilitat̃ aut̃ h̃ar
at̃is. quas p̃lo h̃ar̃ne uenit̃obi
le p̃b̃u cōmune fidelem nob̃ man
d̃m̃ quoñm̃ fide ac̃ineat̃ deuotione.
cit̃a s̃ecta s̃c̃oꝝ ap̃toꝝ p̃at̃i ac̃ parul̃.
sicut̃ arnos habet̃ lucē clarus nouim̃.
Ergo d̃s̃ firuēnat̃ quasid̃ d̃eatus filius
s̃c̃o p̃t̃ato ē nob̃ q̃ p̃uina q̃t̃a uice
q̃ ac̃nemus fidelis in om̃ibus s̃c̃o b̃edi
t̃is esse cupiam̃. Humilia p̃bat̃is.
aut̃ nobilitat̃ dignat̃ ual̃te q̃t̃is
ñs. ap̃t̃atus h̃ar̃at̃is agimus. Per
t̃noq̃ amote ut̃ pat̃ h̃ar̃issimū filiu
ad̃st̃imū s̃c̃o s̃c̃o ap̃t̃is m̃at̃is aut̃.
deulus ual̃es p̃t̃isimo f̃enat̃ parat̃

Pismo pape Ivana VIII.
hrvatskom knezu
Branimiru

7. lipnja 879.

Iz pisma pape Ivana VIII.

Nam in die ascensionis Domini inter sacra Missarum solemnia, super sacrum altare S. Petri Apostoli celebrantes, eleuatis sursum manibus, benediximus tibi, et omni populo tuo, omnique terrae tuae, vt hic et in aeternum corpore simul et anima saluatus, et principatum terrenum, quem habes, prospere, ac securiter regere possis, et in coelesti regione post mortem cum Deo feliciter gaudeas, et in perpetuum regnes.

... kad smo naime na dan Uzašaća Gospodnjega služili misu na oltaru sv. Petra, podigli smo ruke i blagoslovili smo tebe i cio tvoj narod i cijelu zemlju tvoju, da možeš ovdje uvijek spašen tijelom i dušom sretno i sigurno vladati zemaljskom kneževinom, a poslije smrti, da se na nebesima veseliš s Bogom i da vječno vladaš... Dano 7. dan mjeseca lipnja

Ovaj papin čin (blagoslov)

Potvrda je kneževske vlasti u Hrvatskoj

Papa daje legitimitet Branimirovoj vlasti

Svjedočanstvo o:

- Usponu hrvatske kneževine – samostalnika naspram centralne franačke vlasti
- Povratku Hrvatske u okvire zapadnog kršćanstva (Branimirov prethodnik Zdeslav je surađivao s Bizantom)

Pismo svjedoči o:

- Papinoj želji da ostvari jači utjecaj u hrvatskoj kneževini
- Jačem povezivanju rubnog dijela franačkog carstva (Hrvatske) uz papinstvo
- Papa traži prostor za apliciranje svog autoriteta
- Opsežnija kristijanizacija Hrvatske

Krstionica kneza Višeslava

Natpis

+ HEC FONS NE(M)PE SVM(m?)IT INFIRMOS VT
REDDAT

ILLVMINATOS . HIC EXPIANT SCELERA SVA QVOD

[DE PRIMO] SVMPSERVNT PARENTE VT
EFFICIENTVR

XP(ISTI)COLE SALVBRIER CONFITENDO TRINV(M)
P(ER)

HENNE(M) . HOC IOH(ANNES) PR(ES)B(YTER) SVB
TE(M)PORE VVISSAS

CLAVO DVCI OPVS BENE CO(M)PSIT DEVOTE

IN HONORE VIDELICET S(AN)C(T)I

IOH(ANN)IS BAPTISTE, VT INTERCEDAT P(RO) EO
CLIENTVLOQVE SVO

Ovo (vrelo) izvor prima naime nemoćne, da ih prosvijetli. Ovdje se čiste od svojih zločina što ih primiše od prvoga roditelja, da postanu kršćani spasonosno ispovijedajući vječno Trojstvo. Ovo je djelo vješto (majstorski) napravio svećenik Ivan u vrijeme kneza Višeslava, iz pobožnosti pak u čast sv. Ivana Krstitelja, da posreduje za nj i njegova štićenika.

Posvetni natpis s naglašeno zavjetnom komponentom

Dao ga izraditi svećenik Ivan u čast sv. Ivana Krstitelja za vrijeme kneza Višeslava

Ne znamo kada je točno živio i djelovao knez Višeslav, odnosno kada i gdje nastala krstionica

Paleografsko-epigrafska analiza i usporedba s hrvatskom ranosrednjovjekovnom epigrafijom

Zaključci:

Natpis hrvatske provenijencije

S početka 9. stoljeća

Najvjerojatnije nastao u Ninu

Natpis za netom pokrštenu hrvatsku elitu

Pod franačkim utjecajem

10. stoljeće

RANO DOBA HRVATSKOGA KRALJEVSTVA

Crkveni sabori

Početkom 10. stoljeća u Splitu održana dva crkvena sabora: 925. i 928.

Rješavano pitanje crkvene jurisdikcije i prvenstva među hrvatsko-dalmatinskim biskupima

Papa preko svojih poslanika nastojao ograničiti slavensko bogoslužje i provesti reforme svećenstva

Sabor 925.

Hrvatski kralj Tomislav, zahumski knez Mihajlo Višević, nadbiskup splitski Ivani, biskup zadarski Formin i ninski biskup Grgur

- Oni zajedno s ostalim dalmatinskim biskupima žele riješiti crkvene prilike u Dalmaciji i Hrvatskoj
- Papa Ivan X. šalje svoja dva poslanika
 - Ivana, biskupa ankonitanskog i kardinala Leona

Želja pape: urediti unutarnje prilike (ograničiti slavensku liturgiju)

Glavno pitanje o kojemu se raspravljalo:

- Ipak je bilo pitanje crkvenog prvenstva na području istočnog Jadrana

Argument

Splitski nadbiskup – argument pozivanja na tradiciju Salone

- Splitska crkva ima izravan kontinuitet od Salonitanske koja je obuhvaćala čitavo navedeno područje
- Kao metropolit splitski nadbiskup mora imati i odgovarajući teritorij

I. zaključak kaže da *crkva i grad gdje poživaju svete moći sv. Dujma, koji je poslan od sv. Petra u Solin, ima prvenstvo nad svim crkvama ove pokrajine i da je po zakonu ide naslov metropolita nad svim biskupijama*

III. zaključak se bavi pitanjem granica pojedinih biskupija, tj. *svaki biskup neka stoji u granicama njemu određenim i neka pod nijedan način ne zadire u granice tuđe biskupije*

Predodžba da je sv. Dujam prvi biskup u Saloni bio neposredni učenik apostola Petra bila je jako uporište splitskoj crkvi da za sebe traži prvenstvo među dalmatinskim crkvama i naspram hrvatske crkve

U XII. zaključku navodi se da *ako hrvatski kralj i velikaši žele podvrći svome biskupu sve biskupe koji se nalaze u granicama naše metropolije, nijedan od nas po cijeloj njihovoj zemlji neće ni krstiti, niti crkve i svećenike posvećivati*

Sabor 928.

Uz dalmatinske biskupe prisutni i Grgur, biskup ninski i Tomislav kralj hrvatski s velikašima

Zaključeno je da crkva sv. Dujma zadrži primat, kako ga je imala u prošlosti, i da po zakonu sve poslove obavlja u granicama svoje biskupije

Zatim da svaka crkva ili grad, koji je biskupskom čašću predviđen, tu stolicu zadrži i da stane u granicama

Odluka sabora glede Ninske biskupije glasila je:

- *Znade se da ninska biskupija nije imala u staro doba biskupa, već arhiprezbitera pod vlašću biskupovom*
- *Radi toga imade se ninski biskup zakonito namjestiti na kojugod od onih Crkava, za koje se zna, da su u prvašnja vremena imale biskupe, i to ili na skradinsku, ili sisačku, ili pak duvanjsku, budući da su zaista sve napućene i Božjom pomoću obiluje svećenstvom i pukom*
- *No ako hlepi za ogromnim teretom biskupske službe i nije mu dosta jedna biskupija, neka preuzme tešku službu u sve tri ove biskupije sebi i njima na propast, jer neće ni puk prema odredbama otaca moći od njega savršeno primati milosti, koju podjeljuje biskupska služba, niti će on sam moći potpuno vršiti svoju dužnost, budući da ih je teško obilaziti radi velike prostranosti*

Latinska pismenost

Papa Ivan X.

Uputio pismo 925. kralju Tomislavu

Upozorava ga na potrebu da se održi i razvije *litterarum studia*

Odnosno da se svećenstvo u njegovoj kraljevini obrazuje u latinskom jeziku i da se širi latinska pismenost

10. stoljeće

Muncimir (892.-910.)

- Tomislavov otac
- saziva vijeće župana i dvorskih dosstojanstvenika
- počinje spor biskupa oko primata

Tomislav (910.-928.)

- papa ga naziva rex (kralj)
- opasnost od Bugara i Mađara – uspješno raovanje
- saveznik Bizanta?
- Crkveni sabori 925. i 928.
- Jači integracijski procesi: Dalmacija i Hrvatska
- spriječeno širenje slavenskog bogoslužja
- Jačanje latinske kulture
- ukidanje ninske biskupije

10. stoljeće

Trpimir II. (928.-935.)

Krešimir I. (933.-945.)

- Hrvatska u istim granicama
- razvoj pomorstva i trgovine na Jadranu

Miroslav (945.-949.)

- dinastičke borbe
- jačanje Venecije i Srbije
- gubitak pojedinih kontinentalnih dijelova Hrvatske

Mihajlo Krešimir (949.-969.)

- jačanje vojne snage

Kraljica Jelena

- Kraljica Jelena, poznata kao **Jelena Slavna**, navodno je potjecala iz zadarske plemićke obitelji **Madijevaca**, iako to nije potvrđeno izvorima.

- Nakon smrti supruga, kralja **Mihajla Krešimira II.** (969.), vladala je kao **regentkinja** u ime sina **Stjepana Držislava**.

- Prema **Tomi Arhiđakonu**, dala je sagraditi dvije crkve u **Solinu** – **sv. Stjepana** (grobница kraljeva) i **Blažene Djevice Marije** (krunidbena bazilika).

- **Frane Bulić** je 1898. otkrio temelje bazilike i **sarkofag kraljice Jelene** s latinskim epitaфом, rekonstruiranim iz **90 fragmenata**.

10. stoljeće – hrvatsko kraljevstvo

† T]umulo quiescit Helena famosa
quae fui]t ux[o]r Mihaeli reg(i) materq(ue) Stefani r[egis],
ea que] mo[rt]ua ru[bori r]enuit regni VIII idus m(ensis) oct[o]
bris in pac]e hic or[dinata f]uit an(no) ab incarna[tio-
ne D(omi)ni DCCCCLXXVI i[nd. IV] cicl[o] l(una) V ep(akta) XVII cic-
lo sol(ari) V lun(a) V [concurrente VI. Istaq[ue v]ivens fu-
[nere] regn[i i]ct[a] mater fit pupillor(um) tutor[q(e)] viduar(um).
Icque aspici[n]s, vir, anime dic: miserere Deus.¹³⁷⁸

U grobu počiva Jelena, glasovita, koja je bila žena kralja Mihajla i majka kralja Stjepana, ona koja je smrću prezrela kraljevski grimiz osmih ida mjeseca listopada i ovdje u miru pokopana godine od Gospodnjeg utjelovljenja 976., indikcije četvrte, petoga mjesečeva ciklusa, sedamnaeste epakte, petoga sunčeva ciklusa, petoga mjesečeva, šestih konkurenti. To je ona koja je za života kosnuta smrću u kraljevskom domu, postala majkom sirotih i zaštitnicom udovica. Ovamo pogledaj, čovječe, i reci: “Bože, smiluj se duši”.

Natpis kraljice Jelene (976. 8. listopada)

Nađen u Solinu 1898., kod rijeke Jadro, u ulomcima

Tamo se nalazila crkva sv. Stjepana koju je dala sagraditi
upravo kraljica Jelena

(u predvorju crkve pokapali su se hrvatski kraljevi)

Kultura latinske pismenosti na hrvatskom dvoru u drugoj
polovici 10. stoljeća

Iznimna preciznost u datiranju – ukazuje na vezu s benediktincima

Hrvatski dvor gradi latinsku kulturu kroz **kontakt s benediktincima**

Od sredine 9. stoljeća knez Trpimir dovodi ih u samostan u Rižinicima

Benediktinci nastanjeni u blizini crkve sv. Stjepana kod Solina

Postoji pretpostavka da izrazi

“mater pupillorum” (majka sirotih)

“tutor viduarum” (zaštitnica udovica)

Nisu retorička pohvala nego da se odnose na instituciju kasnoantičkoga rimskog prava

- U pravni sustav Hrvatske preuzeta iz dalmatinskih gradova (koji su u kontaktu s kasnorimskim pravnim poretom)

Stjepan Držislav

Držislav Stjepan I. (969–oko 995) – hrvatski kralj iz dinastije Trpimirovića, sin kralja Mihajla Krešimira II. i kraljice Jelene.

Vladao je u vremenu političkih promjena na Balkanu – jačanja Samuilova Carstva i borbi Bizanta za opstanak.

Samuilo, vladar obnovljenog Bugarskog Carstva (990.), proširio je vlast do hrvatskih granica i ugrozio Bizant.

Držislav se odlučio za savez s Bizantom, pod carem Bazilijem II. (976–1025), umjesto sukoba sa Samuilom.

Za vjernost Bizantu, Bazilije II. ga je imenovao kraljem Dalmacije i Hrvatske te mu poslao kraljevske znakove i naslove eparha i patricija.

Od Držislava nadalje hrvatski se vladari nazivaju „**kraljevima Dalmacije i Hrvatske**“.

Povjesničari različito tumače taj odnos – jedni vide stvarno proširenje hrvatske vlasti, a drugi samo **počasne bizantske titule**.

Samuilo je napao Hrvatsku, pustošio do **Zadra**, ali bez trajnog uspjeha; vratio se preko Bosne i Srbije u Ohrid.

Hrvatska i Bizant bili su **saveznici protiv Venecije**, koja je plaćala danak za slobodnu plovidbu Jadranom.

Venecija 996. **otkazuje danak Hrvatskoj**, iskoristivši Držislavljevu smrt i pokreće napad na hrvatski otok **Vis**.

U Držislavljevo doba jačaju **banovi** – vojni i politički suvladari; poznati su **ban Pribina** i **ban Godemir**.

Na Kapitulu kod Knina pronađeni su natpisi s imenima **Držislava** i njegova sina **Svetoslava Suronje**, što upućuje na njihovu **suvladu** i kraljevsku baziliku sv. Bartula.

Natpis spominje **Svetoslava kao „dux“ (nasljednika)**, a **Držislava kao „dux magnus“ (velikog kneza / kralja)** – što je u skladu s bizantskom titulaturom.

Točna godina smrti nije poznata (oko **995–997.**); nakon njega slijede **dinastičke borbe među sinovima** – Svetoslavom, Krešimirom i Gojislavom.